

ПРОВІДНІ НАУКОВІ ЮРИДИЧНІ УСТАНОВИ

МІЖНАРОДНА АСОЦІАЦІЯ ЮРИДИЧНИХ НАУК
ПРИ ЮНЕСКО

Організація Об'єднаних Націй (далі – ООН) з питань освіти, науки і культури (далі – ЮНЕСКО) є унікальною організацією в системі ООН. ЮНЕСКО її генеральний директор ДЖЕЙМ ТОРРЕС БОДЕТ свого часу влучно визначив як “світовий парламент інтелектуалів”. У Статуті ЮНЕСКО зазначається, що попереджувати війни та конфлікти між народами слід на рівні їхньої свідомості. Тому метою організації, створеної в 1946 р., проголошувалося досягнення поваги та розуміння між народами шляхом розвитку співробітництва у сфері освіти, науки та культури, становлення “культури миру”.

При створенні ЮНЕСКО було поставлене питання про неприпустимість характерного для англо-американського світу зведення поняття “наука” лише до природничих та технічних наук, про визнання такими також суспільних і гуманітарних наук, “усієї інтелектуальної діяльності людини, повного спектру знань та процесу їх набуття”. ЮНЕСКО мала оцінити, які з наук та наукових напрямів насамперед вимагають міжнародної підтримки; визнаючи “практичне застосування певних наук <...> суспільною проблемою”, вона мала визначити причини, які заважають ефективному розвитку наук; вона мала співвіднести застосування певних наук із “загальною шкалою цінностей”, щоби забезпечити їх адекватний розвиток. Це, на думку першого генерального директора ЮНЕСКО, професора сера Джуліана СОРЕЛЛА ГАКСЛІ, мало стати “одним із найбільших внесків щодо визначення та сприяння бажаному напрямку розвитку еволюції людства”. При цьому він підкреслював, що у суспільних та гуманітарних науках важлива не лише наукова методологія, а й “ціннісні судження”, ці науки є “мостом між сферою факту та сферою цінності”.

Водночас, говорячи про завдання ЮНЕСКО у сфері розвитку методології суспільних наук, він окремо вказував на необхідність сприяти вдосконаленню порівняльної методології, яка в суспільних науках інакша, ніж у природничих: парадигма генеалогічного дерева, еволюціонізму та дивергенції тут поступається парадигмі мережі, у якій між суспільними явищами відбуваються і конвергенційні, і дивергенційні процеси. Загалом завдання ЮНЕСКО у сфері суспільних наук Дж. С. Гакслі формулював насамперед як “сприяння появі культури єдиного світу”, особливо

в умовах конфронтації “двох філософій життя” Заходу і Сходу й загрози нових воєн.

Вирішуючи питання про розвиток науки як про одну з цілей створення ЮНЕСКО, її Секретаріат у 1946 р. серед суспільних наук визнав дві юридичні науки – міжнародне право та порівняльне право. На першій сесії Генеральної конференції ЮНЕСКО в листопаді – грудні 1946 р. було поставлене завдання стимулювати роботу існуючих наукових центрів у сфері суспільних наук, ініціювати створення міжнародних інститутів та центрів і надавати їм технічну допомогу, а також вивчати проблеми, які заважають розвитку таких міжнародних наукових організацій у сфері суспільних наук.

Наскільки нам відомо, вперше питання про роль ЮНЕСКО у розвитку порівняльного правознавства порушив професор Паризького університету РЕНЕ ДАВИД у січні 1947 р. у доповідній записці до Секретаріату цієї організації. Він запропонував створити Міжнародний центр порівняльного права при ЮНЕСКО і накреслив можливі напрями його діяльності у науковій, освітній, видавничій та інформаційно-ресурсній сферах. Авторами інших, написаних у відповідь та на розвиток ідей Р. Давида, доповідних записок у січні – лютому 1947 р. стали суддя Міжнародного суду академік ЖЮЛЬ БЕСДЕВАН та професор Амстердамського університету ІСААК КІШ.

Ці пропозиції були підтримані ЮНЕСКО в листопаді 1947 р. на II сесії Генеральної конференції в Мехіко. Зокрема, одним із нагальних завдань там була проголошена “допомога міжнародній кооперації фахівців з порівняльного права”. У зв’язку з цим пропонувалося скликати нараду експертів “з метою створення єдиної міжнародної організації, яка б об’єднала інститути дослідження порівняльного права”. Така організація мала виконувати наукові, інформаційно-ресурсні, нормопроектувальні, видавничі та інші функції. Окрім того, на цій Генеральній конференції було накреслено напрями наукових порівняльно-правових досліджень в ЮНЕСКО. На III сесії Генеральної конференції ЮНЕСКО в Бейруті в 1948 р. таку організацію вирішено було назвати “Міжнародна асоціація порівняльного права” (*International Comparative Law Association*).

Найбільшим форумом під егідою ЮНЕСКО, скликаним для обговорення питань міжнародної інституціоналізації порівняльного правознавства, стало зібрання зі створення Міжнародного комітету порівняльного права 21–23 березня 1949 р., яке відбулося у штаб-квартирі ЮНЕСКО. Воно було організоване підготовчим комітетом, який складався з представників від дев’яти країн, але консультативний комітет із його створення включав 65 учених із 24 країн (Аргентини, Бельгії, Бразилії, Вели-

кої Британії, Гватемали, Данії, Ірану, Італії, Колумбії, Лівану, Мексики, Нідерландів, Панами, Перу, Польщі, Сирії, СРСР (член-кореспондент АН СРСР Є. Коровін), США, Туреччини, Уругваю, Франції, Чилі, Швейцарії, Швеції). Під час зібрання підготовчий комітет, який зріс до 11 учених, обрав головою декана юридичного факультету Паризького університету ЛЕОНА ЖЮЛЛІО ДЕ ЛА МОРАНДЬЄРА.

На основі його доповіді учасники погодилися в тому, що завданнями ЮНЕСКО є: “координація груп, інститутів чи асоціацій різних країн, які мають справу з порівняльним правом; обмін та уніфікація міжнародної юридичної документації; <...> розвиток та поширення досліджень порівняльного права будь-якими відповідними засобами”. У “Декларації”, ухваленій учасниками зібрання 23 березня 1949 р., яку було надіслано до всіх держав та опубліковано у багатьох виданнях, державам – членам ООН рекомендувалося розвивати порівняльно-правові дослідження, міжнародні обміни викладачами та студентами-юристами, спростити доступ до свого законодавства, проголошувалося утворення незабаром Міжнародної асоціації порівняльного права.

Влітку 1949 р. до розширеного Консультативного комітету входили вже 109 осіб із 32 країн. СРСР мав одне з найбільших представництв у цьому органі: перший заступник голови Комісії з прав людини та Комісії міжнародного права ООН й один з авторів Загальної декларації прав людини, академік АН УРСР В. КОРЕЦЬКИЙ (який невдовзі очолив новостворений Сектор держави і права АН УРСР), доктор юридичних наук, надзвичайний і повноважний посол В. ДУРДЕНЕВСЬКИЙ, член-кореспондент АН СРСР Є. Коровін, суддя Міжнародного суду ООН, професор С. КРИЛОВ, радник МЗС СРСР, надзвичайний і повноважний посол, професор І. ПЕРЕТЕРСЬКИЙ, академік АН СРСР, член Президії АН СРСР І. ТРАЙНІН (помер у червні 1949 р.). Протягом 1949 р. було створено перші чотири національні комітети майбутньої організації – у Бразилії, Великій Британії, Іспанії, США.

Міжнародний комітет порівняльного права (*International Committee of Comparative Law / Comite international de droit compare*) було засновано на зібранні в липні 1950 р. у Лондоні під керівництвом Л. Жюлліо де ла Морандьєра. Як зазначалося у його Статуті: “Комітет сприяє взаємному пізнанню та розумінню між народами через розвиток культури вивчення іноземного права у світі та використання порівняльного методу в юридичній науці”.

На виконання доручення Генеральної конференції ЮНЕСКО щодо огляду стану та перспектив викладання суспільних наук у країнах світу Тимчасове Бюро Міжнародного комітету порівняльного права вирішило

вивчити стан викладання у різних країнах дисциплін, які “принципово важливі для формування сучасного юриста” – порівняльного права та філософії права. Попередній звіт щодо дослідження було підготовано генеральним доповідачем Ж.-П. Ньбуайє у 1951 р. У ньому наголошувалося, що порівняльне право є “спеціальною галуззю юридичної науки”. До звіту було прикладено дві навчальні університетські програми, які могли розглядатись як зразкові при впровадженні порівняльно-правових дисциплін у країнах – членах ЮНЕСКО: “Загальна теорія порівняльного права” та “Курс порівняльного правознавства”. Остаточне дослідження було підготовлено генеральним доповідачем, професором Паризького університету Шарлем Ейзенманом на основі одинадцяти національних доповідей (зокрема й доповіді від СРСР, підготовленої О. ШЕБАНОВИМ). Окрім цього дослідження Комітет протягом 1951–1954 рр. підготував покажчик із пошуку інформації щодо законодавства країн світу, вступи до правових систем Данії, Норвегії, Ісландії, бібліографію з права Франції та Канади, а також переклад підручника Г. Гаттеріджа “Порівняльне право” на французьку мову.

Створення Міжнародного комітету порівняльного права як об’єднання компаративістів з ініціативи та під егідою ЮНЕСКО стало найяскравішим виявом усвідомлення на міждержавному рівні особливого значення порівняльного правознавства й необхідності міжнародної організаційної інфраструктури для всебічного сприяння його розвитку. Воно знаменує собою найвище визнання, яке могла здобути наука порівняльного правознавства. Створення ж національних комітетів у його складі стало початком формування другої за чисельністю (після Міжнародної академії порівняльного права) міжнародної мережі об’єднань компаративістів.

У березні 1955 р. назва організації змінилася на сучасну – Міжнародна асоціація юридичних наук (*International Association of Legal Science, Association internationale des sciences juridiques, IALS*; далі – МАЮН), а назву Міжнародний комітет порівняльного права було збережено для одного з керівних органів Асоціації. Така зміна є символічною: з одного боку, як визнання особливої ролі порівняльного правознавства у трансформації юридичної науки, а з другого – його провідного й автономного статусу в її структурі.

Діяльність МАЮН спрямована на: розвиток міжнародних обмінів; співробітництво між юристами; забезпечення доступу до нормативно-правових актів та публікацій різних країн; координацію діяльності інституцій, пов’язаних із дослідженнями зарубіжного права та порівняльного правознавства. Формами роботи МАЮН є: тематичні семінари, симпо-

зіуми та конференції; сприяння академічним обмінам; проведення наукових досліджень тощо.

У 1955–1964 рр. МАЮН за дорученням ЮНЕСКО досліджувала правові аспекти “мирного співіснування” країн із різними економічними та соціальними системами (програма “Схід – Захід”), потім – проблеми у правовій сфері, викликані економічним розвитком в Африці (проект “Північ – Південь”), у 1972–1975 рр. – правові аспекти захисту довкілля у різних країнах світу; у 1973 р. вдруге було підготовлено аналіз викладання порівняльного права та філософії права в різних країнах світу.

З 1956 по 1966 рр. Асоціація видавала “*Bulletin d’information du Comité international de droit comparé de l’Association internationale des sciences juridiques*” (“Інформаційний бюлетень Міжнародного комітету порівняльного права та Міжнародної асоціації юридичних наук”); у 1966 р. – інформаційний бюлетень “*Newsletter*” (“Вісник”); з 1962 по 1964 р. – щорічник “*Cahiers de bibliographie juridique. Serie A: Europe occidentale*” (“Зошити юридичної бібліографії. Серія А: Західна Європа”; вийшло три випуски). Під егідою МАЮН із 1973 р. публікується багатотомна “*International encyclopedia of comparative law*” (“Міжнародна енциклопедія порівняльного права”). Видано вже 17 томів енциклопедії.

МАЮН стала організатором 60 міжнародних наукових конференцій, зокрема й двох міжнародних конгресів порівняльного права (1956 р. – у Барселоні та 2000 р. – у Нью-Орлеані). Перші конференції МАЮН було присвячено юридичній освіті (Кембридж, 1952 р.), виконанню державами міжнародних зобов’язань (Мюнхен, 1954 р.), ролі та функціям інститутів та центрів порівняльного правознавства у світі (Мюнхен, 1954 р.), рецепції західного права у Туреччині (Стамбул, 1955 р.).

У 1960 р. під егідою МАЮН та Міжнародної академії порівняльного права на базі Страсбурзького університету було створено Міжнародний факультет порівняльного права. Його метою є сприяння розвитку порівняльного правознавства через його викладання, дослідження та видання наукових праць. Факультет пропонує підвищення кваліфікації та додаткову спеціалізацію для дипломованих юристів. Навчання передбачає три цикли занять і складання іспитів, після чого слухач може бути допущений до написання та захисту дисертації на здобуття наукового ступеня доктора порівняльного права. Викладання здійснюється паралельно французькою, англійською і німецькою мовами. З часу заснування Міжнародного факультету було проведено близько 150 циклів занять у Страсбурзі та 25 країнах світу, навчання пройшли близько 10тисяч слухачів із майже 100 країн, а викладали понад 600 професорів із 50 країн.

Членство в МАЮН є колективним: насамперед членами є національні комітети, а також асоційовані члени (“міжнародні організації, національні чи міжнародні наукові інституції, юридичні фірми”). Нині до Асоціації входять 37 національних комітетів, створених на базі наукових інститутів, університетів, національних асоціацій порівняльного права. Нараховується 15 асоційованих членів, серед яких міжнародні наукові організації – Міжнародний інститут уніфікації приватного права, Міжнародна асоціація кримінального права, Міжнародна асоціація юридичних бібліотек, Міжнародне товариство трудового права та права соціального забезпечення, Європейський консорціум церковно-державних досліджень, Субальпійський міжнародний інститут вивчення юридичної освіти, а також національні науково-дослідні установи, зокрема: Інститут європейського права (Саарбрюкен, ФРН), Комісія з сучасного звичаєвого права (Ніймеген, Нідерланди), Центр сімейного права (Лівен-на-Ньові, Бельгія), Французька асоціація антропології права (Екс-ан-Прованс, Франція), юридичні компанії в Генуї, Турині, Люксембурзі. Асоціація утримується коштом ЮНЕСКО та приватних пожертв.

Національний комітет МАЮН у СРСР було створено у 1957 р. на базі Інституту держави і права АН СРСР у Москві. Нині, відповідно, він існує як російський національний комітет. Україна, яка є членом ЮНЕСКО з 1954 р. і має постійне представництво при цій організації з 1962 р., наскільки нам відомо, не брала участі у діяльності МАЮН, окрім вже згаданої участі академіка В. Корецького у Консультативному комітеті Міжнародного комітету порівняльного права. Але в 2011 р. створено український національний комітет МАЮН, координатором якого є доктор юридичних наук О. Кресін.

Керівними органами Асоціації є: Рада (представники національних комітетів), Виконавчий комітет – Міжнародний комітет порівняльного права, який обирає президента і двох віце-президентів Асоціації на два роки, генеральний секретар та директор із наукових досліджень.

Олексій Кресін
 доктор юридичних наук,
 член-кореспондент Міжнародної академії порівняльного права,
 керівник Центру порівняльного правознавства
 Інституту держави і права
 імені В. М. Корецького НАН України